

Barn har alltid rätt

I Flottens förskoleklass på Karl Johansskolan utbildas alla 6-åringar i FNs barnkonvention. I sagans och dramats form lär de om sina internationella rättigheter. Samtidigt tränar de förmågan till respekt och omtanke om andra.

– Våra elever vågar gå till rektorn och säga sin åsikt, säger läraren Malin Hedlund.



»**MAN FÅR INTE** säga till ett barn: Du får inte följa med på partyt. För man får inte lämna barnet själv hemma«. Axel ger ett exempel på innehållet i FNs barnkonvention, en överenskommelse om barns rättigheter som Sverige och 190 andra stater skrivit under. Grundtanken i barnkonventionen är att barn har samma människovärde som vuxna. Därför ska de få säga sin åsikt i frågor som berör dem, och få chans att påverka. Alla åtgärder och beslut som tas av myndigheter eller stater ska ha barnets bästa för ögonen, värna deras rätt till social trygghet, till utbildning, omvårdnad och skydd mot övergrepp. Sexåringe Olof förklarar vad barns rätt till skydd kan betyda.

– Vuxna får inte vara dumma och slå barn. Då ska man säga till mamma eller pappa. Eller fröken.



Sexåringarna på Flotten har mycket tankar om hur människor ska behandla varandra. Så här funderar ett av barnen: »Alla ska vara vänner... fast inte just alla... ibland måste man få bli lite arg... ibland måste man få vara lite själv«.

Under snart två terminer har klassen arbetat med barnkonventionen. Arbetet utgår från ett pedagogiskt material, »Barnkonventionen och Tjosanhejsan«*, som är direkt kopplat till värdegrundsuppdraget i skolans läroplan. I materialet ingår sagor som speglar artiklarna i FN-konventionen, forumspel, sånger och integritetslekar där barnen lär sig att lyssna och respektera varandra. Sagorna handlar om det lilla hjälptrollet Tjosanhejsan, expert på barns rättigheter och specialutbildad i Genève, som försvarar djurungarna i skogen mot olika övertramp från vuxenvärlden. Historierna berör många teman, som barns situation i krig, men också relationer i familjen, kamratskap och mobbing.

– De är lätta att knyta an till vardagssituationer i barnens liv, som till exempel konflikter i klassen. Materialet hjälper

oss att mötas och prata kring viktiga och ibland svåra frågor utan att barnen behöver blotta sig alltför mycket i gruppen, säger läraren Malin Hedlund.

Det är nu femte året som förskoleklassen Flotten på Karl Johansskolan utgår från barnkonventionen i sitt värdegrundsarbete. Förutom att barnen får reflektera över hur människor bör behandla varandra får de kunskap om vilka regler och lagar som vuxna måste följa. De får lära sig vart de kan vända sig om någon behandlar dem illa, till exempel prata med en lärare eller någon annan vuxen som de känner sig trygga med. Barnen får också träna på att hantera relationer i vardagen, som exempelvis om någon retas, och fundera kring hur de själva kan vara en bra kompis.

Resultatet har blivit att barnen vågar säga vad de tycker

och även ifrågasätta vad vuxna säger och gör. Föräldrarna berättar att barnen börjat förhandla alltmer om sånt de vill. Och de använder barnkonventionen som argument, pålästa som de är.

För lärarna ställer detta naturligtvis krav, berättar Flottens personal. Det är viktigt att verkligen visa den respekt och lyhördhet som undervisningen lär ut.

– Samtidigt förmedlar vi att det är de vuxna som har ansvar för besluten. Det är en trygghet för barnen, säger Malin Hedlund.

Denna dag står artiklarna 31 och 32 i konventionen på dagordningen. De handlar om barns rätt till lek och vila, och rätten till undervisning. Först får eleverna berätta vad de brukar göra när de är trötta och behöver koppla av. Att ligga på sängen och läsa eller kolla på film i soffan tycker flera av dem är skönt. När Malin läser dagens saga får de lov att ligga ner, och snart är hela golvet täckt av ungar, utsträckta på magen.

Dagens berättelse är dramatisk. Den elake trollkarlen Hatrix kidnappar en grupp djurungar och tvingar dem att arbeta i hans borg. Livrädda för trollkarlens glödande händer sliter de små djuren tills de stupar. Flera ungar dör av hårt arbete och brist på mat. Som tur är kommer slutligen trollet Tjosanhejsan till deras räddning.

Att låta barn arbeta hårt, utan tillräckligt med raster eller möjlighet att gå i skolan, är förbjudet enligt barnkonventionen, förklarar Malin Hedlund. Sedan pratar klassen om vad sagan egentligen handlade om, dess sensmoral. Att hjälpa sina vänner trots att man själv är rädd kräver mod, konstaterar de bland annat.

Malin påpekar att det faktiskt finns arbeten som också små barn kan utföra, och syftar på saker man kan hjälpa till med i hemmet, som att bädda eller duka. Klassen får sedan i hemläxa att göra någon syssla hemma utan att berätta det för övriga familjen, och se om någon märker det.

– Sen säger ni till mamma och pappa: Det står i barnkonventionen att barn har rätt till vila och lek och inte ska göra något som är skadligt för dem. Men de kan göra annat arbete.

Arbets sättet innebär att också föräldrarna involveras och får inblick i barnkonventionen och skolans värdegrundsarbete. Föräldrarna informeras alltid om vilka ämnen undervisningen tar upp så att de är förberedda på samtalen som kan vänta hemma.

Ibland väcker berättelserna starka känslor hos barnen. När temat var utanförskap började en pojke gråta och berättade att han inte hade någon kompis att vara med i klassen. Här måste lärarna vara beredda att ta hand om känslor som kommer upp. Den lille pojken fick en tapperhetsmedalj för att han vågat säga hur han kände.

Barnkonventionen berör barns villkor i olika delar av världen. Därför kommer även globala förhållanden som fattigdom och barn i krigszoner in i undervisningen. Förhoppningen är att elevernas empati ska utvecklas när de får sätta sig in i hur jämnåriga i fattiga länder har det. På sikt kan det också skapa en större förståelse för att människors villkor och livsmiljö är olika – samtidigt som mycket förenar alla på jorden. Avdelningen Flotten är i sig ett litet utsnitt av världen, fem olika länder finns representerade bland de 22 eleverna.

Forumspel – korta dramatiseringar – används för att levandegöra barnkonventionens frågor om etik och moral. Först spelar lärarna upp en teaterscen som gestaltar ett aktuellt dilemma och sedan får eleverna föreslå hur händelseutvecklingen i scenen kan förändras. Kan de inblandade agera på ett annat sätt?

Denna förmiddag förflyttas barnen till en mattfabrik i Pakistan. På ett hårt stengolv sitter en liten flicka, spelad av förskolläraren Eva Hermansson, och knyter en mattväv. Den kallhamrade fabriksägaren Malin ryar att barnarbetaren ska jobba hårdare, hon får varken lov att dricka vatten eller gå på toaletten.

Publiken vill självklart ändra manus så att barnet får vila sig och gå och kissa. Två och två får eleverna kliva upp på



FNs barnkonvention säger att barn har rätt att bli hörda i frågor som berör dem.

Vad ska då barn få lov att bestämma om? Vi frågade Sinsiana och Olof på Flotten.

Sinsiana tycker barn ska få leka vad de vill. Men vuxna får bestämma när det är läggdags.

– Om man inte är hos farmor, för då kan vi vara uppe länge, säger hon.

Det är föräldrarna som väljer maten till middagen, konstaterar Olof.

Vad barnen ska syssla med fram till middagen avgör de dock själva, tycker han.

När Malin Hedlund läser om det modiga trollet Tjosanhejsan som räddar skogens djurungar från slavarbete, passar Flottens barn på att koppla av en stund. Det har de också rätt till, säger barnkonventionen.





En liten flicka, spelad av förskolläraren Eva Hermansson, tvingas sitta på ett hårt golv och knyta mattor hela dagen, utan mat eller vila. Den grymma fabriksägaren låter henne knappt gå på toaletten. I forumspelen får barnen fundera över vad som är rätt och fel, och föreslå egna lösningar.

scenen och visa hur en snäll fabriksägare kan behandla sin arbetare. Malin leder diskussionen om barnarbete steget vidare och problematiserar frågan. Flickans familj kanske behöver pengarna från mattknytningen för att klara sig, därför måste hon jobba. Hur kan man göra det så bra som möjligt i den situationen? Kan en lösning vara att låta barnarbetarna få gå i skolan halva dagen?, föreslår Malin, och eleverna instämmer.

Att använda forumspel är ett bra sätt att få veta vad eleverna tänker och känner i olika värdegrundsfrågor, tycker Malin Hedlund.

– Man får en otrolig insikt i barnens liv, exempelvis hur de upplever sin status i den egna familjen. Det kan göra det lättare för mig att förstå varför ett visst barn till exempel agerar som det gör i kompisgruppen och kunna hjälpa det att utvecklas.

Är inte ämnen som barnmisshandel eller krigsoffer för svåra för 6-åringar, undrar man. Nej, det upplever inte lärarna på Flotten. Själva essensen i konventionens artiklar går att diskutera också med små barn, om samtalen anpassas till barnens mognad och förståelse. I skolan är vi ibland alltför rädda för starka känslor, menar Malin. Men barnen signale-

rar att det är OK att prata också om jobbiga och tunga känslor. Att få upptäcka att man delar sina tankar, frågor eller rädslor med andra i gruppen kan vara viktigt bekräftelse på att man inte är ensam eller onormal.

Bildskapande är ett annat sätt för barnen att bearbeta och uttrycka tankar kring de stora frågor som ryms i barnkonventionen. Från sagorna och forumspelen hämtar eleverna inspiration till egna bildberättelser. Att använda olika estetiska uttryckssätt i undervisningen ger fler vägar till lust och lärande för eleverna. Många färgglada mattor pryder teckningarna till temat om barnarbete. Mitt i slavarbetets elände lyfter de fram också kreativitetens kraft, det vackra och levande.

Hur ser då elevernas inflytande ut på Karl Johansskolan i stort? Alla klasser från år 1 till 9 har klassråd, där eleverna diskuterar frågor och vidareförmedlar synpunkter till skolans elevråd. I elevrådet deltar två elever från varje klass från årskurs fyra och uppåt. De gemensamma förslag eleverna formulerar här, kring bland annat skolmiljön, förs vidare till skolans personal och ledning.

Sexåringarnas lärare Malin Hedlund tror att även de minsta barnen skulle kunna lära mycket av att delta i skolans elevråd. I Flottens förskoleklass uppmuntrar man också barnen att vara med och påverka arbetsmiljön. Elevernas förslag på mysigare belysning har gjort klassrummet trevligare och atmosfären mer rofylld. Lite färgat silkespapper över lamporna blev lösningen. Fler uppslag till förbättringar finns anslagna på en plansch i klassrummet och bockas av efter hand. Barnen har också tagit initiativ till en konstutställning för föräldrarna. Tavlorna såldes för tre kronor styck och vinsten beslöt barnen att köpa glass för.

Flottens personal tycker att samarbetet med föräldrarna fungerar väldigt bra. De har hjälp till att måla och fräscha upp i lokalerna, och vid några tillfällen har föräldrar också hållit i aktiviteter med klassen, som till exempel tygtryck.

– Att föräldrarna i Majorna är så engagerade är jätteroligt, säger Malin.

För att barn i olika åldrar ska känna sig trygga på skolan

och övergångarna mellan olika årskurser fungera bra försöker skolan skapa möten mellan barn i olika åldrar. Förskoleklassen Flotten samverkar med den 1–3:a som eleverna senare ska slussas vidare till. Bland annat har man gemensam läsning i Läslandet varje vecka, och 6-åringarna har också haft samarbetsövningar med ettorna.

På eftermiddagarna träffas barn i alla åldrar i Flottens rörelserum, som har stora härliga springytor, madrasser, kuddar, hopprep och innebandyutrustning. Hit kan förskolebarnen gå för att spela boll eller leka jage när de behöver få ur sig energi under skoldagen. På eftermiddagarna är rummet öppet för alla skolans elever.

– Det fungerar bra att ha små och stora barn här samtidigt. De äldre eleverna hjälper till och leker med de små, säger Malin Hedlund. ●



* »Barnkonventionen & Tjosanhejsan« är ett pedagogiskt material som består av en sagobok med lärarhandledning, en pärm med samtalsfrågor, dramaövningar, bilduppgifter, en sångbok och CD, med mera. Författare är Kristina Bartley och Maria Haellqvist och materialet ges ut av Haellqvist och Röstlund förlag (1999).

Karl Johansskolan och Djurgårdsskolan tillhör Majorna SDF och har ca 760 elever i F–9.